

6

Sprawozdanie z VI konferencji
ASPE „Psychologia Ekonomiczna”,
Lublin, 11-12 maja 2012 roku

WIKTOR RAZMUS

W dniach 11-12 maja 2012 roku w murach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II odbyła się coroczna konferencja Akademickiego Stowarzyszenia Psychologii Ekonomicznej pod tytułem „Psychologia Ekonomiczna”. W skład komitetu organizacyjnego wchodził: prof. dr hab. Tadeusz Tyszka, dr hab. Tomasz Zaleśkiewicz, prof. SWPS, dr hab. Małgorzata Górnik-Durose, prof. UŚ, dr hab. Anna Maria Zawadzka, prof. UG, dr Elżbieta Kubińska, dr Oleg Gorbaniuk, dr Paweł Fortuna.

Biorąc pod uwagę ilość prelegentów, która zgłosiła się do udziału w sesjach naukowych, była to największa jak dotąd konferencja ASPE. W wymianie myśli brali udział przedstawiciele środowisk naukowych oraz praktycy biznesu. Reprezentowane były: Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Wydział Zamiejscowy we Wrocławiu; Politechnika Wroclawska; Uniwersytet Warszawski; Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Akademia Leona Koźmińskiego; Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu; Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu; Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie; Uniwersytet Śląski w Katowicach; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej; Tel-Aviv University; Uniwersytet Jagielloński w Krakowie oraz Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Środowisko praktyków reprezentowały organizacje: Millward Brown SMG/KRC; Bureau Veritas Polska Sp. z o.o.; Artal Investments Sp. z o.o.

Konferencję otworzył dziekan Wydziału Nauk Społecznych KUL prof. dr hab. Andrzej Sękowski. W słowie wstępnym wyraził nadzieję, że konferencja przyczyni się do wymiany doświadczeń pomiędzy badaczami. Po uroczystej mowie inauguracyjnej głos zabrał prof. dr hab. Adam Biela. Ze względu na to, że konferencja ASPE po raz pierwszy odbywała się w Lublinie, kierownik Katedry Psychologii Organizacji i Zarządzania KUL przybliżył gościom bogatą tradycję psychologii na tym uniwersytecie. W swoim wykładzie o białych plamach w historii polskiej psychologii

Uroczyste otwarcie konferencji przez Dziekana Wydziału Nauk Społecznych KUL prof. dr hab. Andrzeja Sękowskiego

nawiązał do psychologicznych zainteresowań założyciela KULu ks. Idziego Radziszewskiego. Po takim historycznym wprowadzeniu rozpoczęły się sesje plenarne.

Konferencja składała się z 8 sesji plenarnych tworzących 6 bloków tematycznych oraz sesji plakatowej. Pięć sesji plenarnych odbyło się pierwszego dnia, trzy – następnego.

Pierwszy blok tematyczny traktował o psychologii pieniądza i został podzielony na dwie sesje. Sesji pierwszej przewodniczyła dr hab. Anna Maria Zawadzka, prof. UG. Jako pierwsza prelegentka wystąpiła Anna Maria Hełka z referatem „Wpływ aktywacji idei pieniądza i postaw wobec pieniędzy na zachowanie w grze dyktator”. Z prezentowanych badań wynikało, że aktywacja idei pieniędzy u osób z symboliczną postawą

wobec pieniędzy wywołuje obniżenie wysokości transferów w porównaniu z grupą kontrolną. Co ciekawe, osoby z grupy eksperymentalnej, które oddały minimum połowę kwoty drugiej osobie, deklarowały silniejsze negatywne emocje i niższą satysfakcję z podjętej decyzji niż osoby, które dokonały analogicznych transferów w grupie kontrolnej. W drugim wystąpieniu „Chciwość jest dobra? Aktywacja idei pieniędzy a prezenty”, Agata Gąsiorowska zaprezentowała wyniki 3 badań eksperymentalnych, zgodnie z którymi osoby z grupy eksperymentalnej (aktywacja idei pieniędzy) w porównaniu z osobami z grupy kontrolnej: (1) były skłonne wydać istotnie mniej na prezent urodzinowy dla najlepszego przyjaciela; (2) mniej pieniędzy przeznaczały na prezenty bożonarodzeniowe dla swoich bliskich; (3) miały większe oczekiwania co do prezentów, które chciały same otrzymać. Trzeci referat zaprezentowali Tomasz Zaleskiewicz i Agata Gąsiorowska. Celem referatu było udzielenie odpowiedzi na pytanie:

Czy egzystencjalny niepokój chroni ludzi przed wydawaniem pieniędzy? Wyniki przeprowadzonych eksperymentów ujawniły, że osoby, u których wywołano myślenie o śmierci, były bardziej skłonne oszczędzać pieniądze niż osoby z grupy kontrolnej, które chętniej wydawały je na kupowanie „przyjemności”. W ostatnim referacie z sesji pierwszej Joanna Rudzińska-Wojciechowska omówiła związek długości horyzontu czasowego z konkretnymi zachowaniami i przekonaniem konsumentów na temat oszczędzania.

Przewodniczącym sesji drugiej był dr hab. Tomasz Zaleskiewicz, prof. SWPS. Pierwszy referat w tej sesji – autorstwa Marii Forlicz – zatytułowany był „Moment i długość okresu dyskontowania a subiektywne stopy dyskonta – wyniki eksperymentalne”. Autorka przedstawiła wyniki badań eksperymentalnych, które przemawiają za tym, że wydłużenie okresu dyskontowania wpływa ujemnie na zannualizowane subiektywne stopy oprocentowania. W drugim wystąpieniu

W trakcie prezentacji, w pierwszym rzędzie od lewej: dr Oleg Gorbaniuk, dr Anna Helka, prof. SWPS dr hab. Tomasz Zaleskiewicz

Dominika Maison zaprezentowała badania segmentacyjne przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej. Ich wynikiem było wyodrębnienie 6 segmentów Polaków ze względu na otwartość wobec zachowań ekonomicznych. Interesującym okazało się to, że segmenty te w mniejszym stopniu różnicują obiektywne miary możliwości finansowych, a bardziej uwarunkowania psychologiczne jednostki. Trzeci referat pod tytułem „Postawy wobec pieniędzy i narcyzm a wybierane strategie inwestowania środków finansowych w zależności od źródła ich posiadania” wygłosiła Katarzyna Sekścińska. Autorka pokazała zależność między poszczególnymi wymiarami postaw wobec pieniędzy i wymiarami narcyzmu a preferowaniem określonych strategii inwestycyjnych.

Drugi blok tematyczny przybliżał problematykę moralnych aspektów zachowań ekonomicznych. Składał się z jednej sesji plenarnej, której przewodniczyła dr hab. Aleksandra Tokarz, prof.

UJ. W pierwszym wystąpieniu Tadeusz Tysza i Sabina Kołodziej wraz z grupą studentów z Koła Naukowego Psychologii Ekonomicznej Eureka omówili referat „Zniekształcenia ocen moralnych w decyzjach podejmowanych w sytuacji pokusy”. Badacze przypuszczali, że podejmowanie materialnie korzystnej decyzji, która jest jednocześnie nieetyczną, będzie wiązać się ze skłonnością decydenta do stosowania zniekształceń (np. zmiany nazwy w taki sposób, aby nie sugerowała złamania normy). Wyniki ich eksperymentu były jednoznaczne: większość osób badanych zachowywała się nieetycznie, jednak nie dokonywała zniekształceń ocen moralnych. Anna Macko i Michał Białek w drugim referacie tej sesji dokonali analizy zależności pomiędzy szkodą a winą. Wyniki przeprowadzonych przez nich eksperymentów pokazały, że m.in. poniesienie straty własnej przez sprawcę powoduje przypisywanie mu większej winy. Celem trzeciego wystąpienia było udzielenie odpowie-

W trakcie dyskusji, w pierwszym rzędzie od lewej: prof. dr hab. Adam Biela, prof. dr hab. Tadeusz Tysza, prof. dr hab. Andrzej Falkowski

dzi na pytanie z tytułu referatu „Czy ekonomiści naprawdę kłamią częściej?”. Autor wystąpienia, Łukasz Starba opowiedział uczestnikom o wynikach eksperymentu, który przeprowadził na studentach dwóch wrocławskich uczelni. Okazało się, że obwinianie ekonomistów o częstsze kłamanie jest bezzasadne. Z kolei Małgorzata Niesiołbódzka w swoim wystąpieniu skoncentrowała się na dyscyplinie podatkowej. W referacie pod tytułem „Jak wzmocnić dyscyplinę podatkową? Wpływ charakteru komunikatu perswazyjnego i moralności podatkowej na zachowanie podatników” pokazała, że działania egzekutorów prawa podatkowego powinny koncentrować się na kampaniach wzmacniających poczucie obowiązku obywatelskiego i na ukazywaniu negatywnych skutków uchylania się od opodatkowania.

Trzeci blok tematyczny poświęcony był problematyce zachowań konsumenckich. Składały się na niego dwie sesje plenarne. Podczas pierwszej sesji, której przewodniczyła dr hab. Dominika Maison, prof. UW, zaprezentowano 3 odczyty. Piotr Michoń w swoim wystąpieniu podjął problematykę dóbr pozycjonalnych. Przedstawił on stopień pozycjonalności pięciu dóbr: dochodu, czasu pracy, urlopu, wykształcenia i samochodu służbowego. Jako drudzy zabrali głos Andrzej Falkowski i Robert Mackiewicz. W referacie pod tytułem „Wykorzystanie ułamka Webera jako metody wrażliwości cenowej: perspektywa, korzyści i straty” pokazali, że wrażliwość cenowa nie jest wartością stałą, ale zależy od kierunku relacji w stosunku do punktu odniesienia. Wyniki przedstawionych eksperymentów potwierdzają, że wielkość ułamka Webera jest istotnie niższa w przypadku straty niż w przypadku zysku. Z wystąpienia Łukasza Jacha uczestnicy konferencji dowiedzieli się o wynikach walidacji narzędzia Indeks Aspiracji Życiowych. Wychoząc z obserwacji, że niektóre wymiary charakteryzują się mało satysfakcjonującym poziomem rzetelności, Autor na podstawie badań własnych zaproponował nowe czteroczynnikowe ujęcie,

na które składają się: Harmonia psychofizyczna, Rozwój duchowy, Zaspokojenie materialne i Relacje społeczne.

Przewodniczącym drugiej sesji „Zachowania konsumenckie” był prof. dr hab. Andrzej Falkowski. Zaprezentowano 3 referaty. Jako pierwszy mówił Grzegorz Banerski. Przedstawił on problematykę wpływu kontekstu programowego i lojalności wobec programu na skuteczność reklamy. Z zaprezentowanych badań wynikało, że kontekst programowy praktycznie nie obniża percepcji skuteczności reklamy. Najważniejszym czynnikiem jest lojalność widza wobec programu. Im jest ona większa, tym większa jest postrzegana skuteczność reklamy. Referat pod tytułem „Wpływ wyuczonej bezradności na spójność pojęciową komunikatu reklamowego” przedstawiła Alicja Grochowska (współautor: Magdalena Gąsiorowska). Autorka skoncentrowała się w nim na roli zasobów poznawczych odpowiedzialnych za integrowanie informacji. Ostatni odczyt dotyczył problematyki podejmowania decyzji konsumenckich. Jego autorzy: Katarzyna Stasiuk, Renata Maksymiuk, Agata Łukasik i Yoram Bar-Tal, na podstawie przeprowadzonych badań pokazali, że kobiety bardziej niż mężczyźni różnicują strategię podejmowania decyzji w zależności od ważności ich obiektu.

Po zakończeniu sesji plenarnych zaplanowanych na pierwszy dzień konferencji, uczestnicy wzięli udział w sesji plakatowej. Zaprezentowano 7 tematów o zróżnicowanej problematyce badawczej. W sesji plakatowej znalazły się postery: (1) Wpływ postaw matek wobec pieniędzy na oszczędzanie pieniędzy przez ich dzieci (autor: Agata Trzczińska); (2) Konstruowanie siebie przez marki. Psychologiczne aspekty posiadania marek (autor: Wiktor Razmus); (3) Proces realizacji celów przedsiębiorczych (autor: Aneta Przepiórka); (4) Psychologiczno-społeczny portret kobiety przedsiębiorcy (autor: Małgorzata Denkiewicz-Kuczevska); (5) Wpływ przyjętej strategii zarządzania w sytuacji kryzysowej na

wizerunek firmy (autor: Emilia Samardakiewicz); (6) Inwentarz Wykorzystania Czasu jako narzędzie do pomiaru behawioralnych i poznawczych aspektów pracoholizmu – podsumowanie trzech badań walidacyjnych (autorzy: Diana Malinowska, Sabina Jochymek, Aleksandra Tokarz); (7) Uczciwość w życiu społecznym (autor: Agata Błachnio).

Drugi dzień konferencji został rozpoczęty sesją „Odpowiedzialność społeczna w skali makro i mikro”, której przewodniczyła dr hab. Małgorzata Górnik-Durose, prof. UŚ. Na sesje złożyło się 5 wystąpień. Rafał Jakubowski i Karol Fjałkowski przedstawili wyniki eksperymentalnych badań wyborów społecznych dotyczących sposobu wytwarzania dóbr publicznych. Referat Roberta Pabierowskiego traktował o tym, w jaki sposób odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw wpływa na oceny i zachowania nabywców. Autor pokazał, że wpływ ten w większości przypadków jest pośredni i wymaga obecności wielu czynników (m.in. pozytywnej reputacji, wiarygodności itp.). Zuzanna Halicka w referacie „O czym i jak mówić w kampaniach CRM? - Wpływ perspektywy zysk-strata i odniesienia do Ja na skuteczność reklamy w kampanii typu Cause Related Marketing” pokazała wyniki badań, z których wynika, że przedstawienie społecznych korzyści z kampanii CRM z perspektywy potencjalnych strat, jak również brak odniesienia do Ja konsumenta, przyczynia się do wyższej ogólnej oceny tej kampanii. W kolejnym wystąpieniu Diana Malinowska, Monika Trzebińska i Aleksandra Tokarz omówiły wnioski z przeglądu badań nad funkcjonowaniem społecznym i efektywnością pracoholików w miejscu pracy. Przedstawiły one bogate podstawy metodologiczne prowadzonych w tym obszarze badań naukowych. Tematyka ostatniego wystąpienia dotyczyła doniesień z badań nad „używaniem nie swoich pieniędzy”. Zbigniew Zaleski, Katarzyna Joško i Mirosław Smył próbowali udzielić odpowiedzi na pyta-

nie „Jak się czujemy z kredytem”? Wyniki ich wstępnych badań pokazują, że osoby posiadające kredyt odczuwają zarówno pozytywne emocje związane z możliwością realizacji pewnego celu, jak również emocje negatywne powiązane z uzależnieniem się od banku.

Sesji siódmej dotyczącej psychologicznych aspektów podejmowania decyzji przewodniczył prof. dr hab. Tadeusz Tyszka. Jako pierwszego w tej sesji uczestnicy wysłuchali referatu Przemysława Kusztelaka „Zasady wyboru – podejście eksperymentalne”. Głównym tematem jego wystąpienia była teoria gier. Wyniki badań Autora przemawiają na korzyść uczenia teorii gier w ośrodkach naukowych. Wiedza z tego zakresu pozytywnie wpływa na podejmowane decyzje (ludzie osiągają wyższe zyski). Temat „O czterech poziomach i zachowaniach z nich wynikających” przedstawił Krzysztof Kontek. Autor mówił o tym, jak na podstawie kształtu funkcji użyteczności decyzyjnej wynikającej z wygranej, satysfakcji, aspiracji i niepewności, określić różne zachowania osób podejmujących ryzykowne decyzje. W referacie „Strategie prognostyczne na trzech kontynentach” Elżbieta Kubińska i Łukasz Markiewicz przedstawili wyniki badania preferencji do stosowania strategii prognostycznych momentum oraz kontrarian wśród polskich, chińskich oraz australijskich studentów. Okazało się, że dominującą strategią w trzech próbach była krótkoterminowa strategia momentum, choć zauważono pewne odstępstwa w przypadku Chin.

Prof. dr hab. Adam Biela przewodniczył ostatniej sesji plenarnej konferencji pod tytułem „Percepcja ryzyka”. Agata Michalaszek w swoim odczycie, który otwierał tę sesję, szukała odpowiedzi na pytanie „Czy ocena ryzyka i akceptacja ryzyka są procesami tożsamymi czy różnorodnymi”? Seria przeprowadzonych przez Autorkę badań doprowadziła do otrzymania rozbieżnych rezultatów. Na podstawie jednych danych można było wnioskować o zależności obu procesów,

podczas gdy na podstawie drugich – o ich niezależności. O postawach wobec ryzyka i jego indywidualnych oraz sytuacyjnych uwarunkowaniach mówiła następna prelegentka – Martyna Nowak. Przedstawiła badania, z których wynikało, że wraz ze wzrostem akceptacji ryzyka w różnych dziedzinach życia oraz tendencji do poszukiwania doznań, rosła liczba ryzykownych wyborów w sytuacjach zadaniowych. Temat „Spostrzeganie ryzyka i korzyści zjawisk/działań ryzykownych będących wytworem człowieka lub natury” przedstawiła Patrycja Śleboda. Autorami ostatniego referatu pod tytułem „Intensywność wyobrażeń negatywnych konsekwencji ryzykownych zachowań jako źródło międzypłciowych różnic w percepcji ryzyka” byli Jakub Traczyk, Agata Sobków i Tomasz Zaleskiewicz. Wyniki ich badań (prowadzonych z wykorzystaniem m.in. metod neurofizjologicznych) wskazują, że łatwość i intensywność, z jaką możemy wyobrazić sobie negatywne konsekwencje ryzykownych sytuacji, wpływają na ocenę i podejmowanie ryzyka. Jednakże, proces ten ma inny charakter w przypadku mężczyzn i kobiet.

Dwudniowe sesje naukowe zostały zakończone wystąpieniem przewodniczącego ASPE – dr hab. Tomasza Zaleskiewicza, prof. SWPS. Wyraził on podziękowania gospodarzom za miłe przyjęcie, organizatorom konferencji za jej sprawny przebieg, gościom za przybycie i wymianę poglądów oraz zaprosił wszystkich na następną konferencję, która odbędzie się w Warszawie. Zamknięcia konferencji dokonał jej główny lokalny organizator – dr Oleg Gorbaniuk. W krótkim przemówieniu podziękował on wszystkim obecnym za wspólny trud naukowy.

Konferencje organizowane w ramach ASPE dają możliwość wymiany myśli i poglądów wśród najwybitniejszych badaczy zachowań ekonomicznych. VI konferencja ASPE, która odbyła się w Lublinie jest tego wyraźnym potwierdzeniem. Aktywny udział psychologów, ekonomistów oraz specjalistów od zarządzania pokazał złożoność

i wielowymiarowość podejść do zjawisk ekonomicznych. Wymianie idei sprzyjała konstrukcja przebiegu wystąpień, po zakończeniu których zawsze był czas na pytania i komentarze dla prelegentów. Niejednokrotnie dyskusje były tak burzliwe, że przenoszono je do kularów.

Analizując tematykę wystąpień prelegentów, będącą pewnym odwzorowaniem trendów badawczych polskich ośrodków akademickich i biznesowych, należy zauważyć, że obok tradycyjnych zainteresowań skupionych wokół psychologicznych aspektów podejmowania decyzji, percepcji ryzyka, zachowań konsumenckich i posiadania pieniędzy, szczególnie młodzi badacze rozwijają ciągle jeszcze „młodą” problematykę odpowiedzialności społecznej.

VI konferencja ASPE pod tytułem „Psychologia ekonomiczna” była niewątpliwie dobrą okazją do zapoznania się z najnowszymi wynikami badań z zakresu szeroko pojętej psychologii ekonomicznej. Stworzyła także okazję do ciekawych spotkań i rozmów. Można uznać ją za cenne i inspirujące do dalszych badań wydarzenie naukowe.